

'Kroniek'

*Mededelingen
Oudheidkundige Kring
Voorst*

*26e jaargang nr. 3
2003*

E063B4

Oudheidkundige Kring Voorst
(opgericht 18 december 1975)

Dagelijks bestuur

Voorzitter:

G.J. Oolman, Oolmansweg 5, 7384 ST Wilp, tel. (055) 323 12 44

Secretaris:

J.A. Roosenschoon, Rozendaalseweg 11, 7396 BB Terwolde, tel. (0571) 29 17 41

Penningmeester/ledenadministratie:

M. Niemeijer, Schoolstraat 31, 7383 CC Voorst, tel. (0575) 50 14 99

Leden:

R. Egberts, Meermuidenseweg 23, 7391 TE Twello, tel. (0571) 27 44 49

J. Groenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello, tel. (0571) 27 60 37

Mr. J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10, 7201 AV Zutphen, tel. (0575) 51 52 48

G.B.J. Reinders, Wijkseweg 32a, 7396 BD Terwolde, tel. (0571) 27 43 32

De contributie bedraagt € 14,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde post-adres € 16,50. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Voor het aan- en afmelden van het lidmaatschap en het doorgeven van adreswijzigingen kunt u contact opnemen met de penningmeester (zie boven).

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à € 3,00 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Langestraat 51, 7419 AR Deventer, tel. (0570) 641 648,

e-mail: "kroniek@email.com".

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Stationsstraat 59a

7391 EJ Twello

tel. (0571) 27 70 90

Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en op donderdagavond van 19.00 tot 21.00 uur.

ISSN 1384-8682

Kroniek 2003-3

Kroniek

September 2003, 26e jaargang nr. 3

Inhoud

	Blz.
Activiteitenplanning	2
Van de redactie	3
Van de bestuurstafel	J. Roosenschoon 3
De aanstelling van een dijkpander	J. Lubberts 5
De aanstelling van Engelbert Brascamp tot dijkschrijver	J. Lubberts 6
Brascamps strijd tegen het doorsteken van de dijk	H. Hermsen 7
Varkens op de dijk	J. Lubberts 8
Problemen bij de Dijkstoel van Veluwe	J. Lubberts 11
Boerenleed	J. Lubberts 18
Oproep stamboomonderzoek	19
Het raadsel van een wapenstein die verloren ging	E.H. Stol 20
Cursusprogramma Gelders Oudheidkundig Contact	23
Tentoonstelling "(On)zichtbaar ondergoed" in Harderwijk	24
Nieuwe aanwinsten	J. Lubberts 26
Vrijwilligers gevraagd	27
Uit de bladen	J. Roosenschoon 27

Foto omslag:

Hoog water in 1934 ten noordoosten van boerderij "De Weerd", Weerdseweg 3 te Wilp in 1926. Op de foto zien we gemeenteambtenaar Gorter, veldwachter Pasman en boer Ooijman.

Foto coll. OKV.

Tenzij anders vermeld komen alle foto's in deze Kroniek uit de collectie van de O.K.V.

***De Kroniek verschijnt vier keer per jaar:
in de maanden maart, juni, september en december.***

***Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek:
1 november 2003***

Kroniek 2003-3

1

Activiteitenplanning

Lezing "Schimmelpenninck van Oije: dienaar van Oranje", 2 oktober 2003

In 2002 verscheen het boek "Dienaar van Oranje Andries Schimmelpenninck van der Oije 1705-1776" geschreven door dr. M.A.M. Franken. Het levensverhaal van Andries Schimmelpenninck van der Oije (1705-1776) is een aaneenschakeling van successen. Opgegroeid als eenvoudig landjonker, weet Schimmelpenninck zich tijdens de omwenteling in 1747/1748, waarmee stadhouder Willem IV in het zadel komt, op te werken tot de machtigste regent van Gelderland. Hij wordt de Gelderse vertrouweling van de stadhouder, zijn vrouw, de regentes Anna van Hannover en later hun zoon Willem V. Daaraan dankte hij zijn benoeming als drossaard van de hoge heerlijkheid Het Loo en als landdrost van Veluwe. Door zijn huwelijk met de rijke erfdochter Woltera Geertruid van Wijnbergen wordt hij in 1749 bovendien een van de meest gefortuneerde Veluwe grootgrondbezitters.

Een belangrijk deel van zijn leven speelt zich af in de gemeente Voorst. Tijdens deze zaling zal naast het algemene verhaal ook zijn rol binnen de gemeente Voorst speciale aandacht krijgen.

Dr. M.A.M. Franken houdt de lezing op donderdag 2 oktober 2003 in het Stationskoffiehuys te Twello; aanvang 20.00 uur.

Lezing "De geschiedenis van het begraven in Nederland en de begraafplaatsen van de gemeente Voorst", 27 november 2003

Bestuursleden Jan Groenenberg en Gerrit Reinders houden op donderdag 27 november 2003 (aanvang 20.00 uur) in café Dorpszicht, Dorpsstraat 59 in Terwolde een lezing over bovengenoemd onderwerp. In het eerste deel van de lezing wordt aan de hand van dia's een overzicht gegeven van de gebruiken van het begraven in Nederland van de oudheid tot heden en wordt het werk van de begraafplaatsencommissie van de OKV toegelicht. In het tweede deel vertoont G. Reinders een videofilm met beelden van de begraafplaatsen in de gemeente Voorst.

Van de redactie

Nederland is het land van dijken, en ook in onze IJssel-omgeving kennen we ze. Deze Kroniek staat bijna geheel in het teken van dijken.

Op zijn speurtocht in archieven heeft Jan Lubberts verschillende verhalen genoteerd die met het onderwerp "dijk" te maken hebben. Ze geven een beeld van het belang van de IJsseldijken en laten zien wat er zoal bij kwam kijken om ze in goede conditie te houden. Dit laatste was niet alleen een taak voor dijkbesturen, maar ook van de bewoners en andere direct belanghebbenden. In vijf - in chronologische volgorde geplaatste - verhalen komen verschillende aspecten van de dijk aan de orde.

Verder leest u in dit nummer een aantal oproepen. Deze hebben betrekking op stamboomonderzoek, een verloren wapenstein en er is een oproep die te maken heeft met nog een ander aspect van dijken, namelijk die militaire rol die zij vervulden, of in ieder geval zouden kunnen vervullen. De

IJssel had in de Tweede Wereldoorlog en ook in de jaren '50 van de vorige eeuw een verdedigende functie. In de periode van de Koude Oorlog waren er plannen om in geval van een dreigende (Russische) inval een deel van Oost-Nederland onder water te laten lopen. Dit moest de opmars stoppen of in ieder geval vertragen. In en achter de dijken waren militaire bouwwerken gemaakt om deze IJssellinie verder vorm te geven. Momenteel is een project gaande waarbij deze militaire bouwwerken opgeknapt worden. Lezers van de Kroniek worden opgeroepen om hierbij te helpen. Meer hierover leest u in "Vrijwilligers gevraagd" op pagina 27.

Wij wensen u veel plezier met deze Kroniek. Kopij voor het laatste nummer van dit jaar kunt u sturen naar het redactieadres (zie binnenzijde van de omslag) of inleveren bij de secretaris of in de werkruimte aan de Stationsstraat.

Van de bestuurstafel

Ook voor de vereniging was de zomer een rustige tijd. Complimenten zijn er voor de werkgroep in onze verenigingsruimte aan de Stationsstraat. Zij wisten ook in deze dunnerbevolkte zomerweken de openingstijden in ere te houden. Zo konden bezoekers toch bij ons terecht met hun vragen over foto's, huizen of familie. Mensen die ons digitaal willen bezoeken

door J. Roosenschoon

kunnen terecht op onze website die onder de domeinnaam www.okv-voorst.nl te vinden zal zijn. Herald Boevenbrink heeft de site nog 'onder constructie', maar als alles goed loopt zal het nieuwe adres begin september te bereiken zijn.

De meeste mensen hebben de commotie rond het oud archief van de gemeente nog

wel op hun netvlies staan. Het ging toen om de eis van het archief in Zutphen om alle archiefstukken uit Twello naar Zutphen te verplaatsen. Uiteindelijk is toen het archief in Deventer gevraagd om het beheer van de Voorster archiefstukken in Twello te verzorgen. Archivaris Annemarie Geerts is degene die dit werk twee dagen in de week uitvoert. Het bestuur heeft haar onlangs gevraagd om als adviseur bij bestuursvergaderingen aanwezig te willen zijn. Zo hopen we de samenwerking tussen archief en vereniging te verbeteren. We zijn dan ook blij dat zij op dit voorstel positief reageerde en inmiddels al een vergadering heeft bijgewoond.

De zomer is de tijd van de markten. Misschien bent u ons wel tegengekomen. In juli stond de OKV met de kraam in Terwolde. Begin september trof u ons weer aan op de Klompenmarkt en een week later waren we te vinden op de Toer-de-boermarkt bij de Adelaar in Voorst. De standhouders worden weer hartelijk bedankt. Door hun inspanningen raakt de vereniging weer meer bekend onder de inwoners van de gemeente Voorst en wie weet levert het ook nieuwe leden op. Leden die belangstelling hebben om ook eens de stand te bemensen of iets anders bij de vereniging te doen zijn van harte welkom. U kunt zich melden bij de secretaris of loop eens binnen, tijdens de openingsuren, in onze werkruimte aan de Stationsstraat.

Korte berichten

- Op zaterdag 1 november wordt in Orpheus in Apeldoorn voor de derde keer de *Nationale Geschiedenisdag* georganiseerd door

een aantal belangrijke historische koepels zoals het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, het Koninklijk Historisch Genootschap, het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, het Historisch Platform en nog meer. De Geschiedenisdag is gevarieerd van opzet en biedt een afwisselend programma. De dag wordt geopend door Herman Pleij en Piet de Rooy die onder de titel "Geweld in de polder" een inleiding houden. Naast een keuzeprogramma met 17 verschillende presentaties is er ook een informatiemarkt waar historische instellingen zich presenteren. Het overkoepelende thema is: 'Conflict en geweld in de Nederlandse geschiedenis'. Meer informatie over deze dag hangt op het prikbord in onze werkruimte. U kunt zich voor deze dag opgeven. De kosten zijn 40 euro. De hoofdorganisator is het Nederlands Centrum voor Volkscultuur; telefoon: 030-2760244; e-mail: nvc@volkscultuur.nl.

- Van de *kadastrale atlas Twello/Nijbroek* hebben wij nog een aantal exemplaren in voorraad. Heeft u belangstelling voor deze unieke uitgave met gedetailleerde kaarten uit 1832? Kom dan snel naar de Stationsstraat en verzeker u van een exemplaar.

- Ziet u in uw omgeving iets bijzonders zoals een gebouw dat afgebroken wordt of een bijzondere gebeurtenis, bel dan even met onze 'huisfotograaf' Gerrit Reinders. Hij komt met zijn digitale camera om dit voor *ons fotoarchief* vast te leggen. U mag natuurlijk ook zelf fotograferen. Kom dan svp bij de Stationsstraat langs om uw foto te laten scannen. Zo houden wij onze fotocollectie up-to-date.

De aanstelling van een dijkpander

door J. Lubberts

Een dijkpander was een soort politieagent, bode, wegwerker en of duvelstoejager die in dienst was bij het polderdistrict Veluwe. Hij was iemand die voor velerlei karweitjes ingezet kon worden. Helaas stond in dit stuk geen datum vermeld, maar het heeft zich afgespeeld in de periode van 1771 tot 1795, de periode dat Baron Willem Anne Schimmelpenninck van der Oye dijkgraaf was.

De aanstellingsbrief luidt als volgt:

Ik W.A. Baron Schimmelpennck van der Oye Dijkgraaff van Veluwen doen cond en certificere hiermede dat ik op goed vertrouwen van de persoon van Geurt Janss denselven hebbe aangesteld gelijk ik doe cragt dezès tot dijkpander, dijkbode en dijckscheuter van Veluwen en sulxtot mijne ten allen tijde te doene revocatie (herroeping) toe. Dat hij op bevel van mij of mijn plaats vertredende die heimeraden, dijckschrijvers en andere waar toe hij gelast mogt worden. Sal boden bij de vergaderinge des dijkstoels oppassen, alle gehoorsaamheid bewijzen, de aan hem gegeven bevelen getrouwelijk observeren, het welsijn van den dijk helpen behartigen in hoog water, stormen en noodwinden. Sig bij den dijkgraaf en

heimraden laten vinden. De publicatien die er gedaen mogten worden bij den dijckschrijver tijdig afhalen en bestellen, alle wheeten, citaten, insinuatien en summation. (hij moest dus alle vormen van publicaties en besluiten bezorgen). De dijkstoel concerverende, exploicteren en daer van nae behoren relateren (handhaven, verbeteren en verslag doen). De breuken, keursaaden en andere gelden in cas van onwilligheid der debiteuren nae dijkrechten innen. De panden ten overstaen van het heime-raads gerigteslijten wat hem aenbetrouwt mogt worden en secretesse vereisen secreet (geheim) houden, insonderheit mede agt geven op alle de gemeene werken ten einde daer van niets worde ontvreemd ofte andersints schade toegebracht. En wanneer hiervan het een en ander mitgaders iets tot nadeel van den dijkstoel mogt ontwaer worden, daar van dadelijk kennisse geven, voorts oppassen det door ongekramde varkens schade aan den dijk werde toegebracht en wijders sig in alles gedragen als een goed en getrouw dijkpander, dijkbode, en dijckscheuter van Veluwen behoort. mits dat denselven sal gehouden sijn hier op behoerlijk eed in handen van mij dijkgraaff af te leggen.

De aanstelling van Engelbert Brascamp tot dijkschrijver

door J. Lubberts

Engelbert Brascamp was een bekend figuur in de gemeente Voorst. Niet alleen als koster-schoolmeester in Twello, maar hij had hiernaast nog een aantal functies. Ook had hij nog een aantal bezittingen waar o.a. toebehoorde het boerderijtje Het Veldhoen te Twello. Op 12 juli 1774 werd hij bovendien benoemd tot dijkschrijver van het polderdistrict Veluwe. Een copie van de acte van aanstelling is bewaard gebleven in het oud archief van het Waterschap Veluwe en luidt als volgt:

Ick W.A. Baron Schimmelpenninck van der Oye dijckgraaff van Veluwen:

Tuige en certificere bij desen dat ik op goed vertrouwen van de persoon van Engelbert Brascamp denselve hebbe aangestelt gelijk ik doe cragt deses tot dijkschrijver van Veluwen en sulx tot mijne _ ten allen tijde te doene revocatie (herroeping) toe_ Dat hij de vergaderingen des dijckstoels en schouwen vlijtig zal bijwonen, goede aantekeninge en register houden van alle overkomsten, bestedingen, breuken, proceduren, vonnissen en wat van de schouwen dependeert (afhangt). Ook expediëren en tekenen alle actens en mondamenten soo hem bij mij of heemraden sullen worden geordonneert sonder enige stucken aan iemand te extraderen dan met mijne voorkennis en tegen behoorlijk recipis (ontvangstbewijs) Dan nog namens mij de keursaden en keurhamels (polderbelasting

in natura) mitsgaders alle boetens of breuken in de dijckstoel vallende innen. Het een en ander bij onverhoopte misbetalinge der dijckregten invorderende. En sig verder in alles zal gedragen als een goed en getrouw dijkschrijver van Veluwen betaamt en toestaat te doen. Mits dat denselven sal gehouden zijn hier op den behoorlijken eed in handen van mij dijckgraaf af te leggen. Dies "t oirconde heb ik dese getekent ende besegelt actum Poll den 12 juli 1774. En was benevens een opgedrukt segel betekent

L.S.

W.A. Schimmelpenninck van der Oye
Dijckgraaf van Veluwen.

Vorders stond:

Op dato ondergeschreven heeft Engelbert Brascamp in handen van mij Dijckgraaf ten overstaan van Jan Willems Nijenhuis en Jacob van Welbergen heimeraden eeds gedaen van sig conform de voorstaande acte die hem alvorens was voorgelesen te sullen gedragen en alles doen wat een goed en getrouw dijkschrijver van Veluwen schuldig is en behoort te doen.

Actum Twello den 20 augustus 1774.

Was getekent:

W.A. Schimmelpenninck van der Oye
Engelbert Brascamp
Dijkschrijver van Veluwen.

De aanstelling van een dijkpander

door J. Lubberts

Een dijkpander was een soort politieagent, bode, wegwerker en of duvelstoejager die in dienst was bij het polderdistrict Veluwe. Hij was iemand die voor velerlei karweitjes ingezet kon worden. Helaas stond in dit stuk geen datum vermeld, maar het heeft zich afgespeeld in de periode van 1771 tot 1795, de periode dat Baron Willem Anne Schimmelpenninck van der Oye dijckgraaf was.

De aanstellingsbrief luidt als volgt:

Ik W.A. Baron Schimmelpenninck van der Oye Dijckgraaff van Veluwen doen cond en certificere hiermede dat ik op goed vertrouwen van de persoon van Geurt Janss denselven hebbe aangesteld gelijk ik doe cragt deses tot dijckpander, dijckbode en dijckscheuter van Veluwen en sulxtot mijne ten allen tijde te doene revocatie (herroeping) toe. Dat hij op bevel van mij of mijn plaats vertredende die heimeraden, dijkschrijvers en andere waar toe hij gelast mogt worden. Sal boden bij de vergaderinge des dijckstoels oppassen, alle gehoorsaamheid bewijzen, de aan hem gegeven bevelen getrouwelijk observeren, het welsijn van den dijck helpen behartigen in hoog water, stormen en noodwinden. Sig bij den dijckgraaf en

heimraden laten vinden. De publicatien die er gedaen mogten worden bij den dijkschrijver tijdig afhalen en bestellen, alle wheeten, citaten, insinuatien en summation. (hij moest dus alle vormen van publicaties en besluiten bezorgen). De dijckstoel concerverende, exploicteren en daer van nae behoren relateren (handhaven, verbeteren en verslag doen). De breuken, keursaadten en andere gelden in cas van onwilligheid der debiteuren nae dijckrechten innen. De panden ten overstaen van het heime-raads gerigteslijten wat hem aenbetrouwt mogt worden en secretesse vereisen secreet (geheim) houden, insonderheit mede agt geven op alle de gemeene werken ten einde daer van niets worde ontvreemd ofte andersints schade toegebracht. En wanneer hiervan het een en ander mitgaders iets tot nadeel van den dijckstoel mogt ontwaer worden, daar van dadelijk kennisse geven, voorts oppassen det door ongekrande varkens schade aan den dijck werde toegebracht en wijders sig in alles gedragen als een goed en getrouw dijckpander, dijckbode, en dijckscheuter van Veluwen behoort. mits dat denselven sal gehouden zijn hier op behoorlijk eed in handen van mij dijckgraaff af te leggen.

De aanstelling van Engelbert Brascamp tot dijkschrijver

door J. Lubberts

Engelbert Brascamp was een bekend figuur in de gemeente Voorst. Niet alleen als koster-schoolmeester in Twello, maar hij had hiernaast nog een aantal functies. Ook had hij nog een aantal bezittingen waar o.a. toebehoorde het boerderijtje Het Veldhoen te Twello. Op 12 juli 1774 werd hij bovendien benoemd tot dijkschrijver van het polderdistrict Veluwe. Een copie van de acte van aanstelling is bewaard gebleven in het oud archief van het Waterschap Veluwe en luidt als volgt:

Ick W.A. Baron Schimmelpenninck van der Oye dijckgraaff van Veluwen:

Tuige en certificere bij desen dat ik op goed vertrouwen van de persoon van Engelbert Brascamp denselve hebbe aangesteld gelijk ik doe cragt deses tot dijkschrijver van Veluwen en sulx tot mijne _ ten allen tijde te doene revocatie (herroeping) toe_

Dat hij de vergaderingen des dijckstoels en schouwen vlijtig zal bijwonen, goede aantekeninge en register houden van alle overkomsten, bestedingen, breuken, proceduren, vonnissen en wat van de schouwen dependeert (afhangt). Ook expediëren en tekenen alle actens en mondamenten soo hem bij mij of heemraden sulen worden geordonneert sonder enige stucken aan iemand te extraderen dan met mijne voorkennis en tegen behoorlijk recipis (ontvangstbewijs) Dan nog namens mij de keursaden en keurhamels (polderbelasting

in natura) mitsgaders alle boetens of breuken in de dijckstoel vallende innen. Het een en ander bij onverhoopte misbetalinge der dijckregten invorderende. En sig verder in alles zal gedragen als een goed en getrouw dijkschrijver van Veluwen betaamt en toestaat te doen. Mits dat denselven sal gehouden zijn hier op den behoorlijken eed in handen van mij dijckgraaf af te leggen.

Dies "t oirconde heb ik dese getekent ende besegelt actum Poll den 12 juli 1774. En was benevens een opgedrukt segel betekent

L.S.

W.A. Schimmelpenninck van der Oye

Dijckgraaf van Veluwen.

Vorders stond:

Op dato ondergeschreven heeft Engelbert Brascamp in handen van mij Dijckgraaf ten overstaan van Jan Willems Nijenhuis en Jacob van Welbergen heimeraden eeds gedaen van sig conform de voorstaande acte die hem alvorens was voorgelesen te sullen gedragen en alles doen wat een goed en getrouw dijkschrijver van Veluwen schuldig is en behoort te doen.

Actum Twello den 20 augustus 1774.

Was getekent:

W.A. Schimmelpenninck van der Oye

Engelbert Brascamp

Dijkschrijver van Veluwen.

Brascamps strijd tegen het doorsteken van de dijk

door H. Hermsen

Eén van de zorgen waarmee Engelbert Brascamp als dijkschrijver te maken kreeg was het bewust doorsteken van de dijken. De daders van deze praktijken kwamen uit Deventer. In periodes van hoog water probeerden Deventenaren het instromen van het water in de stad te voorkomen door stroomopwaarts dijken door te steken; bij voorkeur aan de Veluwse kant van de IJssel. In onderstaand verhaal, gebaseerd op een artikel van Hans Hermsen in het Deventer Dagblad van 27 april 1988, zien we hoe Engelbert Brascamp in zijn functie als dijkschrijver met dit gevaar omging.

Kwetsbare dijk bij Appen en Gietelo

In het archief van het Waterschap Veluwe ligt een manuscript, dat enig licht werpt op de praktijken die Deventenaren erop nahielden om hun eigen waterstaatsbelang te behartigen. Het is een "Memorie weegens eenigen hoogewatervloeden in voorige eeuwen". In dit document uit 1799 beschrijft dijkschrijver Engelbert Brascamp deze praktijken "volgens overleveringe zijner ouders" en uit eigen "observatiën". Maar ook bij zijn benoeming tot dijkschrijver van het polderdistrict Veluwe was hij er al voor gewaarschuwd door de Veluwse dijckgraaf, F.J. Baron Isendoorn à Blois tot Cannenburg. De oude dijckgraaf had Brascamp uitvoerig verteld hoe "die van Overijssel" daarbij "in voorige tijden" te werk gingen. Eerst staken ze stroomafwaarts bij Wijhe of Welsum met een schuit de IJssel over. Vervolgens ging het in een omtrekkende beweging over Wenum en Apeldoorn naar

het zuiden. Daar zocht men de kwetsbaarste plek in de Veluwse bandijk: de oude (dwars)dijk bij Appen en Gietelo. De kwetsbaarheid van dit dijkvak hield verband met de opstuwung van de IJssel, die werd veroorzaakt door de stroomvernauwing bij Deventer en het onregelmatig rivierbeloop aldaar. De talrijke "waden" bij Appen, Gietelo en Wilp getuigen nog steeds van die kwetsbaarheid. Tenslotte werd bij Appen de bandijk doorgestoken.

Water tot aan de 'balkens'

Voor Deventer betekende dit een afname van de waterdruk; voor de Veluwse dorpen kon een dijkbreuk echter catastrofaal zijn. De memorie van Brascamp getuigt daarvan. In januari 1658 bereikt de IJssel een hoogte van 27 voet en bezweek de bandijk bij Appen en Gietelo op liefst drie plaatsen. Heel Twello kwam blank te staan. De inwoners van Twello voeren met schuiten door het dorp. Brascamp schreef: "Daar zijn huizen die het water bijna aan de balkens hebben gehad en sommige luyden, die vanuit het sogenaamden haanengat boven in de vorst van 't huis om hulp hebben geroepen."

Brascamps maatregelen

Brascamp was natuurlijk zeer gespitst op kwaadwillende Deventenaren. Strak hanteerde hij vuistregels bij bepaalde waterstanden. Bij een waterstand in de IJssel van 19 voet liet hij de schout steevast een paar dijkwachters optrommelen. En bij een stand van 21 voet moest "den geheelen dijk

met wagten worden bezet”.

Overbodig was dat niet. In januari 1771 stond de IJssel nog maar net 21 voet hoog, toen een dijkwacht in het holst van de nacht ter hoogte van de boerderij ‘de Gaete’ onder Twello een schuit met Deventenaren ontwaarde op de IJssel. Tevergeefs riep de dijkwacht om een verklaring voor de nachtelijke boottocht, maar Brascamp was een gewaarschuwd man: “Bevreesd wordende dat deselve dijk doorgestoken mogte worden” ging Brascamp persoonlijk op zoek naar versterking van de dijkwacht.

Ook een andere hoogwatercrisis – in maart 1784 - toonde aan dat Brascamp de “strijd” met de Deventenaren serieus nam. De IJssel was toen tot 26 voet gestegen en dijkwachters hadden ’s nachts bij Veessen “volk ontdekt tot doorsteken van den dijk”. Brascamp snelde erop af en zag bij aankomst dat de dijk was “bezaaid met menschen”. Onder hen waren niet alleen wachters, maar ook boeren, “die vanzelfs

waren opgekoomen met schietgeweer en grepen”. Brascamp toonde geen enkele aandrang de boeren in toom te houden. Integendeel, hij gaf de opdracht geen enkele schuit te laten landen. En als dat mislukt, “dan moesten ze er maar op schieten”.

Deze toestanden werden verleden tijd toen Rijkswaterstaat in leven werd geroepen en met de waterbouwkundige ontwikkeling. In 1814 brak de Veluwe bandijk voor het laatst door. Dat was bij Hulsbergen. Tot en met Nijbroek kwam de Veluwe polder blank te staan. In 1926 was de toestand nog één keer kritiek, maar de bandijk hield het (zie ook de foto op pag. 16). In Deventer stond het water echter hoog tegen de huizen.

Bronnen

- Oud-archief polderdistrict Veluwe nr. 65;
- Mr. S.J. Fockema Andreae, polderdistrict Veluwe, 1950.

Varkens op de dijk

door J. Lubberts

We zijn in het jaar 1791 beland. In die tijd was het volgens bepaalde voorschriften toegestaan om vee en paarden te laten weiden langs openbare wegen, maar ook op de dijken.

Dit gold ook voor varkens, op die voorwaarde dat de varkens gekramd waren. Dit wil zeggen een kram of ijzeren ring door het neusbeen waardoor ze niet in de grond

kunnen wroeten. Dat hier wel eens problemen bij optreden blijkt uit het volgende verhaal.

De dijkpander had op de dijk, in het noordelijke deel van het polderdistrict, een aantal varkens, tien stuks, geschut (opgebracht). De dijkpander kwam daarmee in de problemen en ging bij de dijkgraaf om

raad vragen.

Wat was nu het geval? Hij had de tien varkens naar eer en geweten opgesloten omdat ze niet gekramd waren. Deze varkens maakten het aan de dijk zo erg met hun gewroet dat de eigenaren van de onraad (eigenaren van grond die een stuk dijk moesten onderhouden) zich beklaagden. Tevens waren de heemraden ermee verlegen als ze de dijk kwamen schouwen (inspecteren).

Gerrit Willems Eikelboom, de boer op de boerderij de Eikelboom onder Welsum, was het natuurlijk ook niet eens met de gang

van zaken. Toen de dijkpander de boer kwam vertellen dat hij zijn varkens had geschut werd hij met kwade bejegeningen ontvangen. Bovendien wilde hij hem niet meer dan negen stuivers geven voor de tien varkens. Dat was ver beneden de normale prijs van het schutten. De dijkpander heeft het daarom niet aanvaard. Soortgelijke problemen speelden al langer.

Dit varkensprobleem van de pander werd voorgelegd aan de dijkgraaf, Baron Schimmelpenninck van der Oye Heer tot Nijenbeek en de Mersch, middels een aan hem geadresseerde brief, geschreven door de

Een varken met biggen op de dijk De dieren op deze foto uit ongeveer 1940 waren van de familie Bruin, Bandijk 71 te Terwolde.

heer Dompeler, dijkschrijver van het noordelijk deel van het polderdistrict.

Dit soort problemen deden zich ook voor in het gehele polderdistrict. Daarom voegde de dijkschrijver van het zuidelijk deel van de polder, de heer Engelbert Brascamp, er ter verduidelijking een brief bij met zijn kennis omtrent dit soort zaken.

Hij begon met te zeggen dat hij nooit een voorschrift gezien had omtrent het krammen van varkens. In de dijkrechten werd er ook niet over geschreven.

Wel wist hij dat verscheidene keren aan de dijkpander en of scheuter was gezegd dat zij beter op de varkens moesten passen. Daar er geen wet bestond, diende men naar ouder gewoonte te handelen. In de verballen was geld uitgetrokken voor panders en dan moesten zij ook maar zorgen dat er geen schade aangericht werd in de kerspelen en zonodig loslopende dieren schutten. Als de eigenaar van het geschutte vee maar kon zeggen: "Ik betaal niet", dan was er ook geen scheuter nodig. Bovendien was het algemeen bekend dat door het wroeten der varkens de dijk veel "lijdt". Omdat de dagen al "seer boos zijn" wou hij de zaken nog eens wat nauwer onderzoeken. Met de zeer boze dagen zal hij wel de problemen tussen patriotten en prinsgezinden bedoeld hebben.

Eerst wilde hij bezien wat de vorige panders gekregen hadden voor het schutten van vee. In overleg met Dompeler werd verder besloten om na te gaan welke boeren niet wilden betalen en welke gedreigd hadden met slaan. Omdat er in Welsum zo veel "vuile patriotten" waren, leek het hun be-

ter dat de pander daar maar een poosje wegbleef tot er wat meer duidelijkheid was. Tevens zou men de papieren eens nazien of er in Welsum veel veroordelingen of boetes waren geweest. Men wilde weten wat men moest doen als een boer bleef weigeren om te betalen.

Vervolgens adviseerde Brascamp de dijkgraaf om eens te praten met de landheren die gegoed waren (die er grond bezaten en ook zeggenschap in de polder hadden). In dit geval de geschutte varkens van de boer op de Eikelboom. De Eikelboom was eigendom van de kinderen van de burgemeester (Deventer) Abraham van Suchtelen, die zoveel in den Haag was, en van de afgezette burgemeester Tichelaar. Volgens Brascamp kon zo'n gesprek met de landeigenaar de boer wel tot rede brengen.

Of er een gesprek heeft plaatsgevonden tussen boer en landeigenaar en/of dijkschrijver Dompeler is niet te achterhalen. Misschien voelde Gerrit Willems zich niet helemaal onschuldig, want hij ging naar van Dompeler en vertelde hem dat hij wel wilde betalen. Daarbij deed hij tevens het verzoek of deze een brief naar de dijkgraaf wilde sturen om het volgende in consideratie (overweging) te nemen.

"Dat sulke jonge keujen van seven weken nog onbequaam zijn om sonder suygen aan de motte verder op te voeden. En er geen keujen connen gekramt worden so lange die moeten suygen of de motte moet capot. En vermits alle die verkens aansoeken als uit eene mond to spreken," aldus de boer. Het antwoord van de dijkgraaf was heel simpel: geen ongekramde varkens op de

dijk, jong of oud. Jonge keujen van 5 à 6 weken begonnen al te wroeten en konden zeer zeker schade toebrengen aan de dijk. Alle ongekramde varkens die op de dijk liepen moesten geschut worden, want in vo-

rige tijden was dit ook altijd "sonder onderscheid" geschied. De boete werd door de dijkgraaf getekend en de boer moest betalen.

Problemen bij de Dijkstoel van Veluwe

door J. Lubberts

Adres van de heimeraden van de dijkstoel van Veluwen aan het Staatsbewind des Bataafschen Volks den 7 en 8 januari 1802.

Onoverzichtelijke tijden

We zitten in de tijd van de Bataafse republiek rond de jaren 1801-1802. Het is een periode van grote veranderingen. De wetgeving werd drastisch veranderd, er kwamen nieuwe burgerlijke en strafrechtelijke wetboeken, die telkens gewijzigd werden. De besluitvorming liet vaak lang op zich wachten, zodat er een vacuum ontstond in de wetgeving. Telkens wanneer zich nieuwe machthebbers in 's Gravenhage nestelden - en dat gebeurde nog al eens, kwamen weer nieuwe veranderingen. De macht werd gecentraliseerd. De oude regentenmaatschappij, waarin de macht lag bij de adel en welgestelde families, brokkelde af, leefde later wel weer op doch niet in zijn oude vorm. Ook kwamen personen aan de macht die voorheen daarvoor niet in aanmerking kwamen.

Al met al een zeer onoverzichtelijke periode met wetswijzigingen aan de lopende band. Niet alleen in 's Gravenhage, maar ook op lagere niveaus kwamen nieuwe

bestuurders met andere inzichten en regelgeving. Een tijd waarin de oude vertrouwde situaties in hoog tempo veranderden, met alle bijkomende problemen.

De dijkstoel zonder leiding

De Dijkstoel van Veluwen, het polderdistrict Veluwe bestaande uit de dorpen Wilp, Twello, Terwolde, Nijbroek, Oene, Heerde en Vorchten, had een aantal grote problemen. In de eerste plaats zat men zonder dijkgraaf (voorzitter van het polderbestuur). Er was geen leidinggevend persoon, want de "burger" T.A. van Flierden had bedankt als dijkgraaf. Als blijk van gelijkheid werd ieder in de Franse tijd aangesproken met burger. Men miste niet alleen een voorzitter, maar zoals verderop zal blijken ook de kennis om de problemen goed aan te pakken.

De heimraden (leden van het polderbestuur) stuurden een brief aan het bewind des Bataafschen Volks. Zij schreven, dat ze hun problemen al aan het voormalig wetgevend lichaam hadden bekend gemaakt, maar na een half jaar nog geen antwoord hadden gekregen. Wel was men van terzijde geïnformeerd dat hun request (ver-

zoekschrift) in de eerste kamer gelezen zou zijn en in handen gesteld van het uitvoerend bewind, ter overweging en advies, en uiteindelijk aan een personele commissie aan wiens hoofd zich bevond de burger Leemans.

Hoog water

Omdat de heimraden op de eerste brief van 8 juni 1801 nog steeds geen antwoord hadden ontvangen, ging deze tweede brief de deur uit, op 8 januari 1802. Hierin werd verwezen naar het eerste schrijven. En uiteraard werd nogmaals het grootste probleem aan de orde gesteld. Met de uitroep "Burgers Representanten" komt de aap uit de mouw. Het dreigende water is naast het voorzitterloze tijdperk het grootste probleem. Hierover laat ik de briefschrijver zelf aan het woord.

"Ten eersten nemen wij in aanmerkinge, de menigvuldige regen, ja somwijlen, bij stortinge gevallen, die wij van tijd tot tijd sedert den zestiende augustus des voorgaande jaare bij afwisseling tot heden gehad hebben: van welken overvloed van water, de oudste mensen geen geheugen hebben waar daar onnoemelijke getal morgens landerijen geïnnundeerd zijn, zodanig dat een gedeelte van zommige kerspelen om zo te spreken, na een zee gelijken: Ons oog hierop vestende, zoo zijn wij met groote vrees bevangen dat de grote rivieren zullen opzwellen; en dus op de IJssel hoog water zullen bekomenen waar wij voor eenige dagen al eenige ondervindingen gehad hebben. Daar welke wij bloot staan voor door-

braken in de IJsseldijk waardoor zoo veele menschen en vhee hun leeven zouden koomen verliezen, mitsgaders hun goederen bederven,"

Vervolgens wijst de schrijver op de dijkdoorbraken in de Rijn en Waal in de jaren 1784 en 1799, waarvan nauwkeurige beschrijvingen te vinden zijn. De schade betrof vele miljoenen en heeft aan vele mensen en dieren het leven gekost.

De briefschrijver vervolgt met:

"Burgers als wij zulks lezen, dan zijn wij innerlijk aangedaan. En hoe bitter zou het er niet uitzien in de Veluwschen dijkpolder, inval van doorbraak in den IJsseldijk, want den laatste innundatie is voorgevallen in den jaare 1682, zoodat teegenswoordig geen mens daar van geheugen heeft en alzoo niet weet hoe hoog en waarheen te vluchten. Echter zijn er eenige huislieden als het water niet al te schielijk komt die occasie hebben om na de hoogten te kunnen retireren (uitwijken) als Beekbergen, Apeldoorn etc."

Eigen belang

Dan komt het volgende probleem om de hoek kijken. We laten het de schrijver zelf maar vertellen:

"Ten tweede onze bekommelingen worden te groter als wij gaade slaan de onwilligheid, eigen rigtingen en andere ongeregeldheden gepleegd, daar eenige eingezeetenen en welke sedert den jaare 1795 van tijd tot tijd toegenomen zijn.

Ja zelfs hebben wij dezer daagen ondervonden dat diegeene verplicht waaren om het water te keeren integendeel lieten loopen en anderen die het vrij moesten laten passeren stopten een caem of duiker toe om daar hetzelfde een ander, zoo men wel zegt op het lijf te laten lopen."

Hieruit blijkt duidelijk dat de polder door afwezigheid van een dijkgraaf niet goed gefunctionneerd heeft.

Waarschijnlijk zullen er geen schouwen gehouden zijn waardoor waterlopen slecht onderhouden zijn of zoals de schrijver meldt geblokkeerd.

Zolang er geen goede leiding in het polderdistrict was, ging men weer uit van het aloude gezegde "Wie het water deert wie het water keert".

Dijkgraaf ad interim

Om aan voornoemde problemen het hoofd te kunnen bieden besloot het polderbestuur oud dijkschrijver Engelbert Brascamp te vragen of hij ad interim (tijdelijk) wilde fungeren als dijkgraaf.

Hij heeft dit aangenomen en is als zodanig benoemd.

Wie was Engelbert Brascamp?

Om met het laatste te beginnen: Engelbert Brascamp was geboren te Twello op 5 september 1728 als zoon van Wolter Brascamp, koster, doodgraver en schoolmeester te Twello. Van oorsprong kwam de familie Brascamp uit Borculo. Hij was gehuwd met Hermina Hermse, dochter van de kerkmeester Mar-ten Hermse. Engelbert Brascamp was na zijn vader ook

koster, doodgraver en schoolmeester. Bovendien was hij ook dijkschrijver. Over de functie van dijkschrijver moet men niet te licht denken, want het was naast de dijkgraaf een van de belangrijkste personen in het polderbestuur.

Engelbert Brascamp was bij zijn benoeming tot dijkgraaf a.i. al 74 jaar, voor die tijd al een zeer oude man. De gemiddelde leeftijd kwam niet boven de veertig jaar.

Men heeft niet lang van zijn diensten gebruik kunnen maken; hij stierf nog in hetzelfde jaar (1802) op 22 september.

Waarom werd deze oud dijkschrijver benoemd tot dijkgraaf?

Engelbert Brascamp had meer dan dertig jaar de functie van dijkschrijver waargenomen. Hij was dus een man met veel ervaring. Hij had de vier opeenvolgende hoge waterfloeden van het najaar 1770 en voorjaar 1771 en die van het jaar 1784 meegeemaakt.

De heemraden die nu in het polderbestuur zaten hadden geen van allen gefungeerd tijdens een van deze hoogwaterstanden en wisten dan ook niet wat er gedaan moest worden. Brascamp wèl, hij wist alle gevaarlijke plaatsen waar des tijds "incabbelingen" buitendijks en "afzakkingen" binnendijks voorgevallen waren. Hij wist ook welke maatregelen genomen werden en hoe deze beschadigingen aan de dijk hersteld werden en daarom de IJsseldijk voor doorbraken en waden behouden is gebleven.

De briefschrijver vervolgt letterlijk

"Ja zelfs heeft hij door zijne vroegtijdige voorzorgen in den jaare 1784, naar

den mensch gesproken ons voor innundatiën bevrijd".

Hoe pijnlijk de situatie in voornoemd jaar was blijkt uit de volgende gegevens.

Op de derde maart 1784 was het water bij het aanbreken van de dag nog niet op de Deventer brug, maar des avonds liep het water reeds over de Ijsseldijk bij Voorst even beneden de handwijzer. Het water was die dag 9 voeten gestegen.

Waarschijnlijk is hier de rijnlandse voet gebruikt, dus 9 x 0,308 m. = 2 m. en 77 cm.

Polderbelasting

De inning van de polderbelasting was het volgende probleem waarmee het polderbestuur te kampen had. Door de eeuwen heen had het polderbestuur zijn polderbelasting geïnd in de vorm van natura, dat wil zeggen de polderbelasting werd geïnd in de vorm van koren, haver of rogge. Daarom werd deze belasting ook wel keurhaver genoemd. Soms werd de hoeveelheid af te dragen graan aangevuld met andere landbouwproducten, bijvoorbeeld een ham.

Nu bleek, dat er vanuit 's Gravenhage een verbod gekomen was op de inning van keurhaver etc. Dit was op 3 november 1800 besloten door de agent (minister) La Pierre. Ondertussen waren er al twee jaar verstreken zonder dat men nieuwe en deugdelijke voorschriften had gekregen.

Sinds het verbod van de minister waren er geen zittingsdagen meer gehouden om keurhavers in ontvangst te nemen. Daardoor moesten de ingezetenen van sommige

dorpen achterstallig keurhaver van anderhalf of zelfs twee jaar in één keer betalen. Vele ingezetenen vroegen dagelijks aan de dijkschrijvers wanneer er weer zitdagen gehouden zouden worden. De belastingbetalers klaagden steen en been dat ze niet de mogelijkheid hebben om hun belasting af te dragen.

Niet dat ze zo graag belasting betaalden, maar ze hadden er veel nadeel bij dat ze hun belasting niet af konden dragen zoals dat in al die voorgaande jaren ja zelfs eeuwen was gebeurd. Het probleem was dat de zakken waarin ze hun belastingzaad (keurzaad) moesten opbergen door de muizen werden doorgeknaagd en dat de muizen het zaad opaten.

De boeren zaten hier met het probleem dat de muizen de belasting opaten.

Maar op het moment van schrijven was het nog veel erger:

"Deselve (de muizen) komen nu met menigte uit de ondergelopen bouw en weideland en zwemmen na de huizen, schuren en bergen, zodat de schade veel groter waar daar die luiden keurhaver moeten betalen en bijna gebrek lijden, zeer te beklagen zijn."

Het werd netjes bijgehouden wat de boeren moesten betalen aan keurhaver. Hier volgen hier enkele voorbeelden:

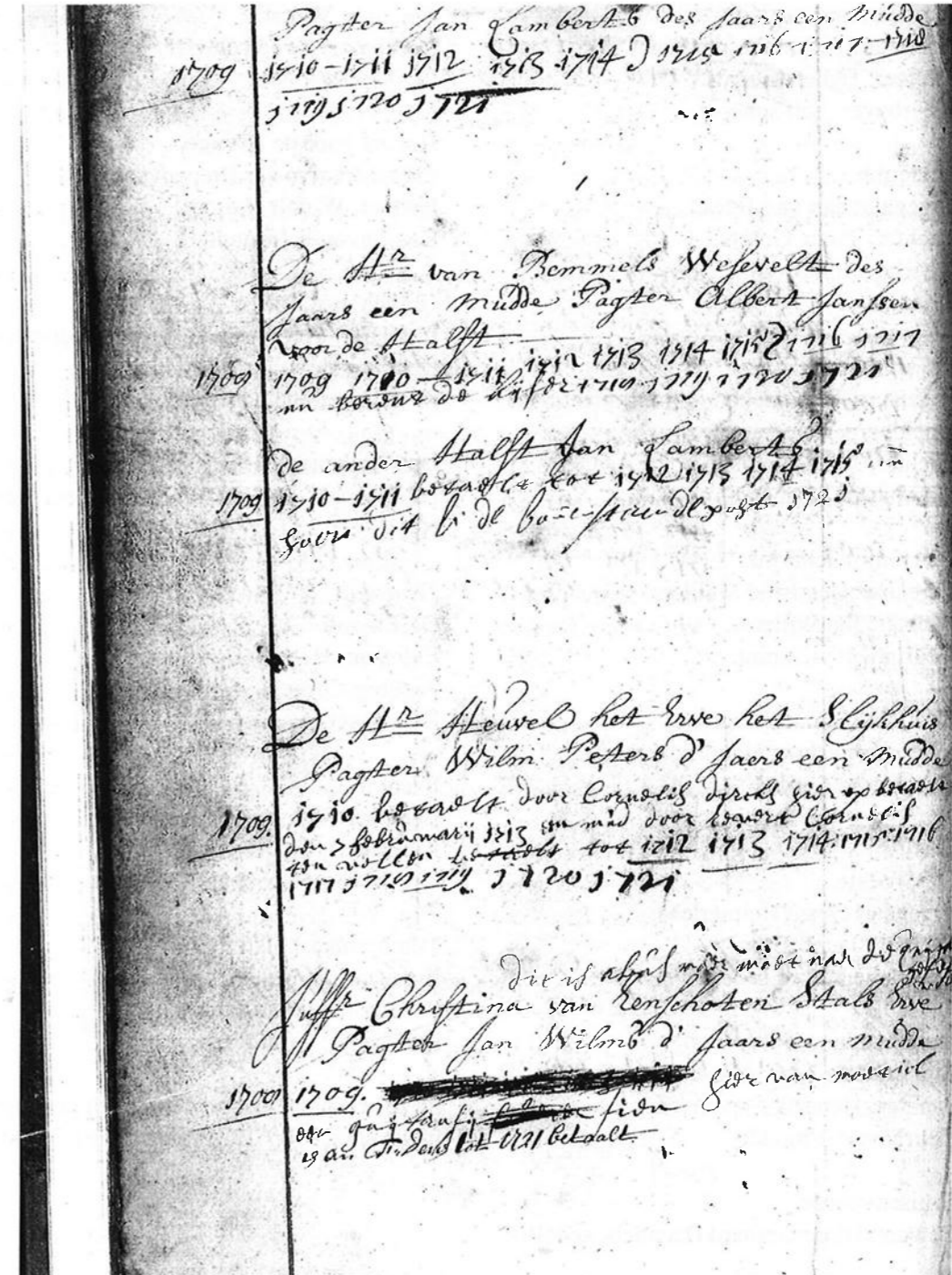
Voorst

Het erf Rensink.

Eigenaar: Jan Rijken en Gerrit Brink.

Pachter: Gerrit Everts.

Keurhaver: 1 schepel.

Hoff te Appen.
Eigenaar: burgemeester Vos.
Pachter: Egbert Gerrits.
Keurhaver: half schepel.

Hilderink.
Eigenaar: Jan van Beek.
Pachter: Peter Goerts.
Keurhaver: half schepel.

Wilp
De Hombrake.
Eigenaar: Winold van Bömél, pastor tot Apeldoorn.
Pachter: Jan Willems.
Keurhaver: 1 schepel rogge.

De Hommelenbrink.
Eigenaar: Geertruid Mulders.
Pachter: Jan Willems.
Keurhaver: vijf spint.

De kleine Sonnenberg.
Eigenaar/pachter: Hendrik Ankersmit.
Keurhaver: 5 spint.

Twello
De Woeste.
Eigenaar: Gerrit Heimerichs.
Pachter: Jacob Bomer.
Keurhaver: twee schepel.

De Basselt.
Eigenaar: de heer Valk, nu Jan Meilink.
Pachter: Hendrik Stevens.
Keurhaver: 1 mudde.

Cruisenvoorde.
Bewoond door Gerhard Daendels, scholtis

des ampt Voorst.
Keurhaver: twee schepel.

Nijbroek
Het erf voor de Brugge.
Eigenaar: clooster Diepenveen.
Pachter: Winolt Harms.
Keurhaver: half mudde.

Graven Hofstee.
Eigenaar: Hendrik Tonis, mennoniet tot Deventer.
Keurhaver: een schepel.

De Windemeulenshofstee.
Nu eigenaar de weduwe van Lubbert ten Nuyl.

Terwolde
De Emaus.
Eigenaar: Heer Rodenburg.
Pachter: Cornelis Hendrix.
Keurhaver: 5 schepel.

Everwijn
Eigenaar Kapittel van Deventer.
Pachter: Arent Berends.
Keurhaver: 5 schepel.

Timmermanshofstee
Eigenaar: W. Baekman.
Pachter: Cornelis Jansen.
Keurhaver: 1 mudde.

Deze keurhavers of polderbelastingen zijn uit de jaren 1700-1721 (zie vorige pagina).

Hoge nood

Hierbij laten we de schrijver weer aan het woord om te bewijzen dat de nood hoog is.

“Burgers representantens moet de onpartijdige wereld die van de handelwijze ten aansien en het verbod van keurhaver (die een grondlast is en diend tot instandhouding van de dijkstoel) geinbaarnieerd word niet verbaasd staan hoe dat een persoon namentlijk den lt. coll. de Wolff veroorzaken kan dat honderden van ingeseetenen schaade koomen te lijden. Een man die met zooveele onwaarheden en ongegronde onderstellingen voor de dag gekoomen is, die wij alle met nodige bewijzen wederlegd hebben (zo mij vastelijk vertrouwen) bij onze meer gemelde berichten waar toe wij grote kosten hebben moeten aanwenden. Bij dezen verzoeken wij U nogmaals Burgers representanten dat wij behoorlijke satisfactie (genoegdoening) mogen erlangen item kost en schaadeloos moogen gesteld worden van alle die aanklagte aver ons gedaan en daar ons bij de gerequireerde (verlangde) berigten wederlegd en ingesonden. Eindelijk is ons verzoek: dat zo ras mo-

gelijk een effectieven dijkgraaf mooge aangesteld worden”.
Datum den 7 en 8 januari 1802.

Was getekend
A.J. Everts als heimeraad van Wilpe.
Jan Jacobs Bredenoord als heimeraad van Twelle.
Lubbertus van Emst als heimeraad van Terwolde.
Klaas Doornink van Emst als heimeraad van Nijbroek.
R.Oosterbroek als heimeraad van Oene.
Gerrijt Bredenoord als heimeraad van Heerde.
Willem Doornink als heimeraad van Vorchten.

Tot zover de problemen van het polderbestuur van Veluwe rond de jaren 1801-1802.

Bronnen

Archief Polderdistrict Veluwe.
Archief Oudheidkundige Kring Voorst.

Het is mij niet gelukt om in het archief van polderdistrict Veluwe de rol die de Lt. Kol. de Wolff in deze gespeeld heeft te achterhalen.

Boerenleed

In dit geval speelt het leed zich af op boerderij "De Hof" te Wilp (nu Weerdseweg 2). Op de boerderij woonde in het jaar 1874 de heer E. Willemsen.

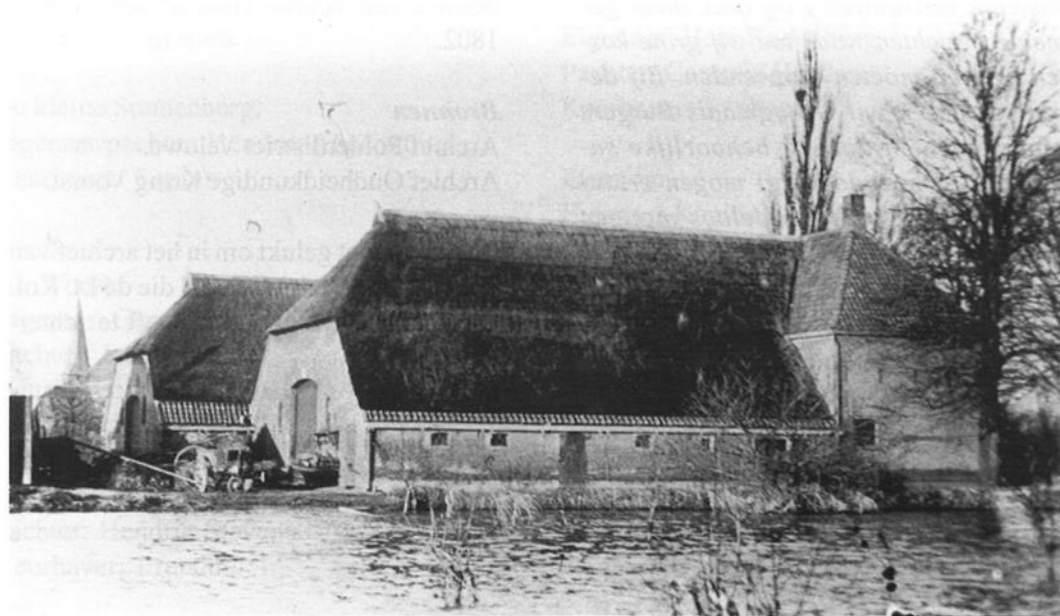
Willemsen schrijft een brief aan de heer Marius, heemraad van de polder. Deze schrijft op zijn beurt op 14 juli van hetzelfde jaar de volgende brief aan de dijkgraaf.

Weledel geboren heer.

Ingesloten een verzoekschrift van E. Willemsen te Wilp, alwaar nu sedert één jaar zeven paarden zijn afgemaakt, die alle de kwade droes hadden en wel gis-

door J. Lubberts

teren 8 dagen de laatste vier stuks. Nu is alles afgebroken en verbrand geworden en in enige tijd mogen er geen paarden weder in gebracht worden, vandaar dat er een nieuwe paardestal gemaakt moet worden. Deze zal een gedeelte van de koestal innemen, in welke stal men ruim 20 stuks runderen kan plaatsen. Daar er slechts ene deur achter aan de stal is waar de koeien ingingen en de paarden bij de ingang zouden geplaatst worden, omdat ze telkens moesten gebruikt worden, zo zouden de koeien steeds achter de paarden heen moeten, hetwelk een groot bezwaar was.

Op deze foto uit 1926 is duidelijk te zien dat boer Willemsen in 1874 toestemming gekregen heeft om voor de koeien een zijuitgang te maken.

Nu staat huis en stal tegen of zelfs in de dijken zoude adressant vriendelijk verzoeken midden tegen de stal een deur te mogen plaatsen daar de koeien in konden gaan. Hetwelk ook zeer goed kan daar de dijk aldaar veel breder is niet alleen maar zelfs 10 à 11 ellen zelfs bulten aanwezig zijn die de glooingen nog in het minste niet steiler zullen maken dan de daarnaast liggende glooingen. Intussen mag zulks niet zonder toestemming van de dijkstoel.

Door daar wij geene vergadering hebben voor het begin van Augustus en daar adressant paarden moet hebben en zonder toestemming niet alles in gereedheid

kan laten maken. Zoo geef ik Uwedelgeboren in bedenking of zo iets niet zoude kunnen plaatshebben door dit adres aan de heemraden benevens mijne brief rond te zenden of ene commissie van de dijkstoel te benoemen teneinde daarvan rapport te geven. Hoewel ik Uedele de verzekering geef dat zulks in het allerminst niet schaden kan, als hebbende alles gepasseerde week in gemoede nagzien en opgenomen.

*Met de meeste hoogachting
heb ik de eer te zijn*

Uwedelgeb.: De Dienaar A.W.Marius.

Oproep stamboomonderzoek: Berendina Teunissen

Van de heer Luttenberg, lid van de N.G.V afdeling Amsterdam, ontvingen wij het verzoek om de volgende oproep in de Kroniek te plaatsen.

Heeft iemand een antwoord op de volgende vraag:

Berendina Teunissen, geboren 1 september 1829 te Diepenveen, is op 14 maart 1873 verhuisd naar Voorst. Komt deze naam iemand bekend voor en zo ja, kan hij/zij mij dan vertellen of zij gehuwd is en wanneer zij overleden is?

Berendina was een dochter van Gerardus

Antonius Teunissen alias Bril, geboren te Duistervoorde op 17 april 1797.

Mocht iemand een antwoord hebben, dan kan hij/zij contact opnemen met:

P.H.T Luttenberg,
Magnolialaan 21,
Amstelveen,
tel: (020) 441 69 50.
e-mail Bob.Luttenberg@hetnet.nl.

De heer Luttenberg is bereid om voor degene die hem kan helpen eventueel gegevens na te trekken in het verenigingscentrum van het N.G.V.

Het raadsel van een wapenstein die verloren ging

door E.H. Stol

Tijdens de inventarisatiewerkzaamheden van nog in de gemeente Voorst aanwezig zijnde gevelstenen, eerste steenleggingen, muurankers met jaartallen en andere gevelversieringen die de moeite waard zijn kwamen we terecht bij de voormalige Villa Nova die in het centrum van Twello heeft gestaan en daarover gaat de onderstaande geschiedenis.

In 2002 heeft in de Kroniek, in de 25e jaargang nummer 2, een artikel gestaan over een wapenstein die was aangebracht in de zijgevel van de tuinmanswoning behorende bij de "Villa Nova". Dit huis heeft gestaan aan het voormalige Stationsplein 1 in Twello, de plaats waar nu de parkeerplaats achter de AH-supermarkt is. De eikenbomen die er nu nog staan herinneren aan deze periode. Omstreeks 1959, historisch gezien dus nog niet zo lang geleden, zijn villa en tuinmanshuis verkocht en afgebroken om plaats te maken voor nieuwe ontwikkelingen in het centrum van Twello, zoals de bouw van een koelhuis ten behoeve van de veiling. Het kleine torentje (met bel!) dat het dak van het huis sierde is bewaard gebleven. De bel bevindt zich nu in een klein torentje op het dak van het Grotenhuis en wordt nog iedere donderdagavond om 19.00 uur geluid om de kerkdienst in het verzorgingscentrum aan te kondigen. Het torentje is door de Twelloër naar de heer J.G.A. van der Belt in Apeldoorn achterhaald en bevindt zich thans in de tuin op de Veenhuisweg 47, waar hij aanvankelijk zelf woonde maar nu zijn dochter en schoon-

zoon wonen.

In de zijgevel van het tuinmanshuis van de 'Villa Nova', ook wel 'de Bosch' genoemd, bevond zich een wapenstein met een gekeperd (vijf kepers) wapen dat erg veel lijkt op het wapen van de gemeente Voorst (drie kepers). Volgens het Centraal Bureau voor Genealogie is er een twaalftal families die een 'gekeperd' wapen bezaten. Het meest waarschijnlijke is dat dit het wapen van de familie 'Van Egmont' moet voorstellen, een geslacht dat we in de archieven van deze streek niet tegenkomen en dat hier waarschijnlijk nimmer heeft gewoond. Het jaartal dat op de steen staat vermeld is '1634'. Het kan betekenen dat deze eerst een andere plaats heeft gehad en ergens de gevel of toegangspoort van een kasteel of havezate van een adellijke familie heeft gesierd. In eerdergenoemde 'Kroniek' heeft de schrijfster en tevens secretaris van de OKV, mevrouw J. Roosenschoon, gevraagd of iemand iets meer kon vertellen en mogelijk uitsluitsel kon geven over de oorsprong van deze wapenstein want deze is zeker 150 jaar (?) ouder dan de villa en de tuinmanswoning. Op dit artikel is helaas nimmer reactie gekomen. Voortbordurend op het artikel van mevrouw Roosenschoon is verder onderzoek gedaan en contact gezocht met voormalige bewoners van de tuinmanswoning en aanvullende informatie verzameld.

In 1959 zijn villa en tuinmanswoning gesloopt ten behoeve van de uitbreiding van het veilingbedrijf. De gevelsteen is toen op

Deze wapenstein (± 50 x 80 cm) met een gekeperd schild heeft tot 1959 de gevel van de tuinmanswoning van de Villa Nova, aan de voormalige stationsweg in Twello gesierd. Duidelijk zichtbaar zijn de vijf kepers. Uit de gestileerde kroon (drie bladeren of drie parels) die het familiewapen afdekt is niet op te maken of het de kroon van een Graaf of Burggraaf betreft.

aanwijzing/verzoek van de toenmalige directeur van de veiling, de heer Siem van Kammen, uit de tuinmanswoning verwijderd en het heeft nog jaren in de directeurskamer van de veiling gestaan. Toen hij werd benoemd tot directeur van de veiling "K.Z.Y." (Kampen, Zwolle en

IJsselmuiden) te IJsselmuiden, heeft hij de steen meegenomen en opnieuw een plaats gegeven in zijn directeurskamer. Ook toen zijn zoon hem daar was opgevolgd is de wapenstein daar blijven staan. Op 1 augustus 2000 is de veiling in IJsselmuiden door een brand verloren gegaan en daar-

mee helaas ook de wapenstein en ... dubbel jammer, de Van Kammens hebben in al die jaren ook geen foto's gemaakt van deze gevelsteen.

Dat weten we nu, maar we blijven toch nog met enkele onbeantwoorde vragen zitten en daarom richt de OKV zich opnieuw en in het bijzonder tot de oudere generatie en met name tot degenen die mogelijk betrokken waren bij de afbraak van huis annex tuinmanskuis. De OKV hoopt dat zij antwoord kunnen geven op de volgende concrete vragen, want ook de vroegere bewoners konden zich deze wapenstein niet meer herinneren ondanks het feit dat ze er waren opgegroeid. Mogelijk was de gevelsteen aan het zicht onttrokken door klimop of andere begroeiing. De voor ons nog steeds belangrijke vragen zijn:

1. Wie weet zich nog te herinneren dat deze gevelsteen in de zijgevel van de tuinmanskuis was aangebracht en waarom?
2. Wie heeft er nog foto's van deze tuinmanskuis in zijn of haar bezit waarop de wapenstein te zien is?

3. Misschien wel de moeilijkste vraag om te beantwoorden: Waar is de steen vandaan gekomen?

Velen van u zullen misschien zeggen: zoek niet verder. Maar als je eenmaal 'besmet' bent met het oudheidkundig virus, dan blijft zo'n verloren gegane gevelsteen je belangstelling houden tot alle openstaande vragen beantwoord zijn. Wie kan ons helpen?

We zijn momenteel bezig met het inventariseren verzamelen van informatie over in de gemeente Voorst nog aanwezige maar ook verdwenen gevelstenen, eerste steenleggingen, gevelbeelden, muurborden, gevelbeelden, muurankers met jaartal, enz. In de komende jaren willen wij hierover onder auspiciën van de Oudheidkundige Kring Voorst een boek uitgeven.

U kunt uw antwoord (of foto) kwijt bij de heer E.H. Stol, tel. (0571) 27 22 44 of per e-mail: e.h.stol@hccnet.nl of bij de OKV, tel. (0571) 27 70 90 (di./wo. 09.00-16.00 uur en do. 19.00-21.00 uur).

Cursusprogramma Gelders Oudheidkundig Contact

Het Gelders Oudheidkundig Contact heeft haar cursusprogramma voor het najaar weer bekend gemaakt. De cursussen zijn bestemd voor medewerkers, vrijwilligers en bestuursleden van erfgoedinstellingen en historische verenigingen in Gelderland en voor mensen die belangstelling hebben voor het Gelderse verleden en het culturele erfgoed. Een brochure waarin alle cursussen beschreven staan is in te zien in de werkruimte aan de Stationsstraat of op te vragen bij het Gelders Oudheidkundig Contact, tel. (0575) 51 18 26.

Ook dit najaar zijn er weer de bekende cursussen over genealogie, archiefonderzoek en oud schrift (in samenwerking met het Gelders Archief georganiseerd) en verschillende aspecten van het opzetten en onderhouden van een historische collectie. Ook zijn er cursussen voor het schrijven van een tentoonstellingsplan, rondleidingen en het gebruik van internet bij historisch onderzoek.

Nieuw is het cursusprogramma "Buitenkansen", dat het GOC in samenwerking met de Stichting Landschapsbeheer Gelderland en het Gelders Genootschap orga-

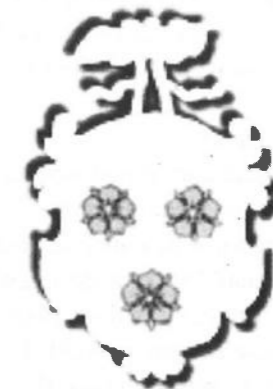
niseert. "Buitenkansen" biedt een aantal korte cursussen over de betekenis van cultuurhistorie (archeologie, monumenten en landschap) voor onze leefomgeving en de inpassing van cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke ontwikkeling.

Een andere geheel nieuwe cursus is "Op verhaal komen". Hierbij kunt u leren een goed historisch verhaal te ontwikkelen en boeiend over te brengen aan toehoorders.

Voor meer informatie en aanmelding kunt u contact opnemen met:

Gelders Oudheidkundig Contact, tel. (0575) 51 18 26, e-mail stggoc@wxs.nl.

Of kijkt u op de internetsite van het GOC: www.gelderserfgoed.nl.

Gelders Oudheidkundig Contact
Consulentschap voor erfgoed, musea en geschiedbeoefening

Tentoonstelling “(On)zichtbaar ondergoed” in Harderwijk

Iedereen draagt ondergoed, maar het is zelden een onderwerp dat uitgebreid besproken wordt. Dit taboe is er lange tijd geweest. Tot ongeveer de jaren '60 in de vorige eeuw liet een dame in geen geval haar ondergoed zien. Ondanks deze onzichtbaarheid heeft ondergoed in de loop der tijd veel veranderingen ondergaan door modetrends, maatschappelijke veranderingen, nieuwe materialen en praktische aspecten. De belangrijkste functie is gelijk gebleven: bescherming van lichaam en bovenged.

Tegenwoordig is het taboe rond ondergoed minder sterk. Het mag gezien worden en veel soorten bovenkleding zijn er zelfs van afgeleid.

Van 27 juni tot en met 10 januari 2004 laat het Stedsmuseum Harderwijk zien welke grote veranderingen het ondergoed, voor mannen en vrouwen, heeft doorgemaakt.

Wat is er te zien?

Het museum laat ondergoed zien van 1850 tot en met datgene wat nu in de winkels te koop is. De historische collectie bestaat uit ondergoed vanaf 1850 tot de jaren 1990. De nieuwste collectie is door plaatselijke winkeliers beschikbaar gesteld. Hierdoor is het mogelijk om de verschillen tussen vroeger en nu duidelijk te laten zien. Door het tonen van scènes van bepaalde tijdsbeelden, met zowel historisch als hedendaags ondergoed, geeft het museum een visualisatie van de ontwikkeling die het ondergoed heeft doorgemaakt.

Ontwikkelingen van vroeger naar nu

De grote diversiteit in kleur, maat, materiaal en modellen van ondergoed van nu wordt door veel mensen als iets vanzelfsprekends ervaren maar is dit altijd zo geweest?

In hoeverre is in de afgelopen eeuwen het ondergoed veranderd? Hoeveel invloed hebben de gedragscodes, politieke veranderingen, emancipatie, muziek, filmsterren en oorlogen op ondergoed? In hoeverre zorgen zij voor veranderingen van uiterlijk, model, functie, afmeting, vorm, kleur en uitstraling? Wat is er gelijk gebleven, of terug gekomen, of veranderd?

De beantwoording van al deze vragen komt in de tentoonstelling aan de orde.

De invloed van onze ‘helden’

Filmsterren, popidolen en superhelden zijn van grote invloed geweest op het ondergoed, bewonderaars spiegelen zich aan hun idool. Het schoonheidsideaal Brigitte Bardot zorgt ervoor dat de halve korsetten, van heup tot net onder de buste, weer modieus worden. De bekendste foto van Marilyn Monroe spreekt boekdelen: onderrokken zijn weer in de mode. Filmhelden als Superman en Batman zorgen er o.a. voor dat de heupslip door de man geaccepteerd wordt. Het popidool Madonna is een van de eersten die van ondergoed bovenged maakt. Ondergoed wordt van onzichtbaar zichtbaar.

Veranderde productiemethoden

Uitvindingen en industrialisatie zorgen voor

Cursusprogramma Gelders Oudheidkundig Contact

Het Gelders Oudheidkundig Contact heeft haar cursusprogramma voor het najaar weer bekend gemaakt. De cursussen zijn bestemd voor medewerkers, vrijwilligers en bestuursleden van erfgoedinstellingen en historische verenigingen in Gelderland en voor mensen die belangstelling hebben voor het Gelderse verleden en het culturele erfgoed. Een brochure waarin alle cursussen beschreven staan is in te zien in de werkruimte aan de Stationsstraat of op te vragen bij het Gelders Oudheidkundig Contact, tel. (0575) 51 18 26.

Ook dit najaar zijn er weer de bekende cursussen over genealogie, archiefonderzoek en oud schrift (in samenwerking met het Gelders Archief georganiseerd) en verschillende aspecten van het opzetten en onderhouden van een historische collectie. Ook zijn er cursussen voor het schrijven van een tentoonstellingsplan, rondleidingen en het gebruik van internet bij historisch onderzoek.

Nieuw is het cursusprogramma “Buiten-kansen”, dat het GOC in samenwerking met de Stichting Landschapsbeheer Gelderland en het Gelders Genootschap orga-

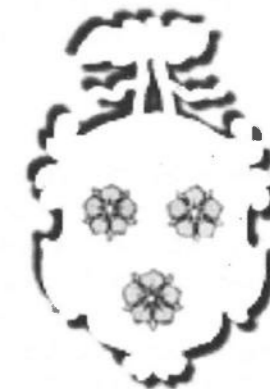
niseert. “Buiten-kansen” biedt een aantal korte cursussen over de betekenis van cultuurhistorie (archeologie, monumenten en landschap) voor onze leefomgeving en de inpassing van cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke ontwikkeling.

Een andere geheel nieuwe cursus is “Op verhaal komen”. Hierbij kunt u leren een goed historisch verhaal te ontwikkelen en boeiend over te brengen aan toehoorders.

Voor meer informatie en aanmelding kunt u contact opnemen met:

Gelders Oudheidkundig Contact, tel. (0575) 51 18 26, e-mail stggoc@wxs.nl.

Of kijkt u op de internetsite van het GOC: www.gelderserfgoed.nl.

Gelders Oudheidkundig Contact
Consulentschap voor erfgoed, musea en geschiedbeoefening

Tentoonstelling “(On)zichtbaar ondergoed” in Harderwijk

Iedereen draagt ondergoed, maar het is zelden een onderwerp dat uitgebreid besproken wordt. Dit taboe is er lange tijd geweest. Tot ongeveer de jaren '60 in de vorige eeuw liet een dame in geen geval haar ondergoed zien. Ondanks deze onzichtbaarheid heeft ondergoed in de loop der tijd veel veranderingen ondergaan door modetrends, maatschappelijke veranderingen, nieuwe materialen en praktische aspecten. De belangrijkste functie is gelijk gebleven: bescherming van lichaam en bovengoed.

Tegenwoordig is het taboe rond ondergoed minder sterk. Het mag gezien worden en veel soorten bovenkleding zijn er zelfs van afgeleid.

Van 27 juni tot en met 10 januari 2004 laat het Stedsmuseum Harderwijk zien welke grote veranderingen het ondergoed, voor mannen en vrouwen, heeft doorgemaakt.

Wat is er te zien?

Het museum laat ondergoed zien van 1850 tot en met datgene wat nu in de winkels te koop is. De historische collectie bestaat uit ondergoed vanaf 1850 tot de jaren 1990. De nieuwste collectie is door plaatselijke winkeliers beschikbaar gesteld. Hierdoor is het mogelijk om de verschillen tussen vroeger en nu duidelijk te laten zien. Door het tonen van scènes van bepaalde tijdsbeelden, met zowel historisch als hedendaags ondergoed, geeft het museum een visualisatie van de ontwikkeling die het ondergoed heeft doorgemaakt.

Ontwikkelingen van vroeger naar nu
De grote diversiteit in kleur, maat, materiaal en modellen van ondergoed van nu wordt door veel mensen als iets vanzelfsprekends ervaren maar is dit altijd zo geweest?

In hoeverre is in de afgelopen eeuwen het ondergoed veranderd? Hoeveel invloed hebben de gedragscodes, politieke veranderingen, emancipatie, muziek, filmsterren en oorlogen op ondergoed? In hoeverre zorgen zij voor veranderingen van uiterlijk, model, functie, afmeting, vorm, kleur en uitstraling? Wat is er gelijk gebleven, of terug gekomen, of veranderd?

De beantwoording van al deze vragen komt in de tentoonstelling aan de orde.

De invloed van onze 'helden'

Filmsterren, popidolen en superhelden zijn van grote invloed geweest op het ondergoed, bewonderaars spiegelen zich aan hun idool. Het schoonheidsideaal Brigitte Bardot zorgt ervoor dat de halve korsetten, van heup tot net onder de buste, weer modieus worden. De bekendste foto van Marilyn Monroe spreekt boekdelen: onderrokken zijn weer in de mode. Filmhelden als Superman en Batman zorgen er o.a. voor dat de heupslip door de man geaccepteerd wordt. Het popidool Madonna is een van de eersten die van ondergoed bovengoed maakt. Ondergoed wordt van onzichtbaar zichtbaar.

Veranderde productiemethoden

Uitvindingen en industrialisatie zorgen voor

een veel grotere keuze in kleuren, modellen en materialen. Ondergoed zonder elastiek kan bijna niemand zich nu meer voorstellen, maar het is er pas sinds 1926 toen het elastiek werd uitgevonden.

Overeenkomsten en tegenstellingen

* In hoeverre is de functie van ondergoed gelijk gebleven terwijl het uiterlijk veranderde? De verandering van de moraal in de afgelopen anderhalve eeuw is erg interessant en dubbel. Tot rond 1960 piekerde niemand erover om zijn ondergoed zichtbaar te dragen. Singlets, zomerjurkjes ge-

baseerd op onderjurkjes en T-shirts horen tegenwoordig bij het straatbeeld. Uitgaanskleding lijkt de laatste paar jaren steeds meer weg te hebben van ondergoed en vervangt dit in sommige gevallen.

* Rond 1920 droeg men “platmakers of platduwers” om de vrouwelijke vormen zoveel mogelijk weg te werken. Want in het kader van de emancipatie en het pas verkregen kiesrecht willen vrouwen er zo ‘jongensachtig’ mogelijk uitzien. Rond 1990 willen vrouwen, door het dragen van een push-up bh, de aandacht juist zoveel mogelijk vestigen op de vrouwelijke vormen.

In de 21ste eeuw is er nog geen sprake geweest van 'silhouetverandering', door het dragen van bepaald soort ondergoed. De keuze van wat voor bh er gedragen wordt is in deze tijd aan de vrouw zelf. Bij het maken van deze keuze hoeft er geen rekening worden gehouden met extreme schoonheidsidealen.

* In hoeverre lijkt het oude korset uit 1850 op de huidige correctieslip die ook bedoeld is om het uiterlijk te corrigeren?

* Vroeger zijn jarretels gebruikt om kousen op te houden. Tegenwoordig hebben zij een romantische functie. Iets wat vroeger als functioneel is ervaren, wordt nu gezien als luxueus, of soms zelfs erotisch.

* Rond 1889 worden meisjes vanaf het begin van de puberteit ingesnoerd in korsetten om de ideale taillemaat van 53 centimeter te bereiken. De natuurlijke taillemaat is dan gemiddeld 83 centimeter. Tegenwoordig hoeft dit niet meer en kunnen meisjes kiezen uit een kinderstring of ver-

schillende setjes van bij elkaar passend ondergoed.

* De lengte van mannenondergoed is vroeger minimaal tot over de knieën geweest en is thuis van ongeverfde wol gebreid. Tegenwoordig zijn er boxershorts, slips en strings. Modellen zijn er in diverse soorten, zowel strak of wijd, kort of lang, met of zonder design en in diverse kleuren te koop.

* Jongens dragen aan het einde van de 19e eeuw als kleuter een onderjurk, tegenwoordig beschikken zij over een kleine versie van het ondergoed van volwassenen, met een leuke hippe print.

De tegenstrijdigheden wat betreft het uiterlijk van bepaalde soorten ondergoed en de ideeën die zij oproepen komen in de tentoonstelling op een amusante wijze naar voren. Een onderbroek met 'open kruis' werd vroeger als natuurlijk, gewoon en praktisch beschouwd, maar nu roept het hele andere ideeën op.

Nieuwe aanwinsten

door J. Lubberts

Ontvangen van christelijke basisschool De Zaaier: '75 jaar christelijk onderwijs in Teuge', samenstellers B. Jolink en H. Vorselman-Pas.

Ontvangen van A. Kamphorst (Wageningen): "Kamphorst, een Veluws en Twents geslacht", door genealogische werkgroep Kamphorst.

"Rondje Spekhoek", uitgave buurtvereniging Spekhoek.

"De Wingerd 75 jaar 1920-1995", eigen uitgave H. Vos

"Daniël de Brouwerschool, een bloementuin", door E. Horstman.

Vrijwilligers gevraagd

Aan de oostkant van de IJssel is een enthousiaste groep vrijwilligers aan de gang gegaan om bunkers en stellages op te knappen en open te stellen, zodat het publiek van nabij kennis kan nemen van een recent stukje geschiedenis. Nu wil deze groep ook graag de bunkers die aan de westzijde van de IJssel liggen (bij Terwolde en

Welsum) opknappen en onder de aandacht van het publiek brengen.

Mensen die hieraan willen meewerken worden van harte uitgenodigd om contact op te nemen met René Durenkamp te Olst, tel. (0570) 59 24 48 of e-mail Durenkamp.14@tiscali.nl.

Uit de bladen

door J. Roosenschoon

De tijdschriften van onze zustervereniging liggen ter inzage in onze werkruimte aan de Stationsstraat.

In *De Mothoek* van de vereniging Nuwenpete staat in nummer 2003-2 een inleiding over de Veluvinefabrieken, de vernisfabriek, van Dick Baas. De stichter hiervan, F.A. Molijn, wilde niet alleen een nieuw artikel produceren, het zogenaamde Japanlak, maar dat ook doen onder gunstige arbeidsvoorwaarden voor de werklieden. Deze zouden bijvoorbeeld ook aandeelhouders kunnen worden: co-partnership. De fabriek opende in 1895. Naast de verffabriek was er ook een zuivelfabriek, een laboratorium, een wasserij voor het personeel en hun gezinnen, een winkel en een verenigingsgebouw. Onder de bezielende leiding van Molijn kwam er in Nunspeet ook electriciteit, een postkantoor, telefoon, een sta-

tion en een tram. In een artikel uit 1951 is meer te lezen over deze voor Nunspeet zo belangrijke industrie.

Ook in dit tijdschrift een lezenswaardig artikel van T. Goossens over de geschiedenis en de naam van het Eibertjespad, een oud voetpad dat liep, en gedeeltelijk nog loopt, van Nunspeet naar Vierhouten en Leuvenum.

In *Ambt en heerlijkheid* van de vereniging in Rheden/Rozendaal deel 2 van de serie: Natuurontwikkelingen in een cultuurlandschap, geschreven door Co de Bruijn. De auteur gaat naar verschillende plaatsen en kijkt wat er van geworden is. Zijn interesse gaat vooral uit naar de verschillende vormen van vegetatie.

Deel 5 van de serie over het ontstaan van het koningsgoed 'Hof te Dieren', gaat over het optreden van Karel Martel in onze stre-

ken in het begin van de 8e eeuw. Martel breidde het Frankische rijk uit tot aan de IJssel. Ook de huidige gemeente Voorst hoorde hier dus bij. De overkant van de IJssel was nog lange tijd betwist gebied tussen Saksen en Franken.

Blad nr. 73 van de Elburgse vereniging *Arent thoe Boecop* is een themanummer 'Sporen van Joods leven in Elburg'. Zes artikelen belichten verschillende aspecten zoals de bank van lening, een besnijdenisboekje, de familie Wolff en de joodse begraafplaats.

In *Heerde historisch* schreven A. Hottinga, E. Steenbergen en J. Sterenberg een artikel over de Kozakkenlinde in Wapenveld. Behalve over deze boom, die bij de storm van 27 oktober 2002 geveld werd, spreken ze over andere lindes in de gemeente Heerde, over de betekenis van lindes en over de moeilijkheden bij het bepalen van de leeftijd van bomen.

Hiervoor kan grofweg de omtrek van de boom op borsthoogte gedeeld worden door 2,5 cm. Maar deze methode gaat niet op bij een geknotte of anderszins gesnoeide boom zoals dat gebeurde bij de Kozakken-

linde. Ook het bepalen van het aantal jaar- ringen door boring in de stam is een methode die toegepast wordt. Het aantal jaar- ringen op 10 cm wordt vermenigvuldigd met de straal van de stam. Dit kan alleen als de boom gezond is en niet hol is.

Over blijft dan de ouderdomsbepaling op grond van cultuurhistorische informatie. Wanneer wordt hij genoemd, zijn er meer lindes geplant, hoe komt hij aan zijn naam? Uiteindelijk komen ze voor deze boom op de leeftijd van 250 à 300 jaar.

In *Uth het Oulde-Bruck* staat van de hand van E. Boeve een artikeltje over boeren- erven en dan met name over de verschil- lende gebouwen die je daar van oudsher aantreft. Zo was er meestal een schuur voor jongvee en varkens. Hiervan werd vaak een gedeelte gebruikt als washok en voor het schoonmaken van het melk- gereedschap. Een tweede schuur was vaak bestemd voor het onderbrengen van wa- gens, werktuigen en gereedschappen. Deze waren meestal van hout. Verder waren er verschillende hooi- en zaadbergen, een kip- penhok, een bijenstal, het bakhuis en 't huussien'. Soms hoorde bij de boerderij ook nog een schaapskooi.